

ספר בעל המאור

על מסכתות הש"ס

למרנא ורבנא

רבינו זרחיה ב"ר יצחק הלוי ז"ל

ועליו יחנו גאוני קדמאי

כתוב שם השלם ספר מלחמות ה'

לרבינו

לרבינו

אברהם ב"ר דוד ז"ל

משה ב"ר נחמן ז"ל

הרמב"ן

ראב"ד בעל ההשנות

יצא לאור לראשונה בשנת השי"ב מכתב יד
ועתה יוצא לאור על פי כתבי יד ודפוסים ראשונים
בתוספת קובץ ניצוצי אור להארות והערות
ומבוא מורחב

בס"ד ע"י המשתדל

ע"ה דניאל בימון ס"ט

בעיה"ק ירושלים ת"ו

שנת תשס"ה לפ"ק

בסיוע מכון המאו"ר להוצאת ספרים

שע"י ישיבת "אורות התשובה" ירושלים ת"ו

בנותים (בשוגג) ²³ בשמחה חרופה, אף על פי שהוא מביא על המזיד כשוגג. ובהא דהוה ריש לקיש, דלויש לקיש אינה מחלקת ²⁴. ואידך מעשה דלאחר הפרשה, כגון שבעל ודור ובעל, והפריש קרבן וחזר ובעל, חייב שתיים אפילו לריש לקיש, ואפילו למי"ד אשם ודור לא בעי ידיעה בתחלה כטעמייהו דעולא (ודרב המנונא. ודעולא) ²⁵ ורב דימי לא פליגי ולא מויד ²⁶. אמר ליה אין. כי אתא רבין אמר הכל מודים והכל מודים וכו'. כבר נכלל פי' מימרא דרבין בכלל מה שפירשונו בפ"י מימרא דעולא ומימרא דרב דימי.

[קד, ב] דקב"ה חביבא חייב שבע חטאות. משום חורש, כשחופר הגומא בשדה בצריך לגומא ולעפר, לדברי הכל ²⁷. ומשום בורר, כשבורר מתוכו הצרורות. ומשום מרקד, כשמרקד בנפה. ומשום לש, כשמגבלו. ומשום ממחק, כשעושה הכלי ומחליקו. ומשום מבעיר, כשמבעיר האש בכבשן. ומשום מבשל, כשמבשל החבית. מוסיף עליה תנור, שלא יבשולו טח כטיט על גביו לחזק חמומו, והוי גמר מלאכה, ומחייב משום מכה בפטיש ²⁸. [קד, ב] דקב"ה חלחא. והיא כוורת הקנים חייב י"א חטאות. שתיים בקציצת הקנים, כוורת וצריך לעצים. ומשום מעמר, כשאוספן. ומשום בורר, כשבוררן. ומשום מסוך, ומשום כשמחליקן. ומשום טוחן, כשמבקען. ומשום מחתך, כשמשוה מדרתן. ומשום מסוך, ומשום עושה שני בחי נירין, ומשום אורג, כשמחברן זו לזו. וכשנטול ממנו הקרומיות של קטן לאחר אריגתם, חייב משום מכה בפטיש, שהוא גמר מלאכתה. ואם תפר את פיה, חייב עד שתי חטאות, משום תופר, ומשום קושר ²⁹.

[קד, ב] אלו לאפוקי מדרכי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב. ואף על גב דהא תני ליה רישא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא אחת. אצטריך תו למיתנא אל לאפוקי מדרי אליעזר. שלא תאמר ה"מ בעושה שתי תולדות של אב מלאכה אחת, אבל לא אב ותולדה דידיה ליחייב תרתין. קמשמע לן מיעוטא אחרינא דאפילו אב ותולדה דידיה לא מחייב אלא חדא. ולאפוקי מדרכי אליעזר דמחייב בכלהו. ואף על גב דבמסכת כריתות ³⁰ מיייתי לה לרישא דמתני' לאפוקי מדרכי אליעזר, אמסקנא סמכינן כדאסיקנא התם דכולה מתני' מפקא מדרכי אליעזר, ולא מיחייב אתולדה במקום אב אלא חדא.

פרק המוציא יין

[קד, א] אטו מצניע לאו מוציא הוא פי', קס"ד דמוציא לא אפשר ליה לעולם בלא מצניע דכיון דאפקיה לצורך, הא אחשביה והוה ליה כמצניע בכל דבר שיש בו רפואה. כדאמרין בפרק המצניע (לקמן ג. ב) למה לי למיתנא המצניע, ליתני המוציא לזרע ולדוגמא ולדפוסה ומ"ה מקשי לה, כיון דמוציא לא אפשר בלא מוצניע, הא דקתני סיפא אבל במצניע משמע

ניצוצי אור

23. נוסף עפ"י כתב יד אחיקון. 24. וכרמב"ן כי דרב דימי לא איירי במחלוקת. 25. נוסף עפ"י כתב יד אחיקון. 26. כ"כ רש"י בד"ה כי אתא, והרמב"ן. ודלא כתוס' ד"ה כי, והריטב"א שכתבו דפליגי. 27. כ"כ ר"ת, ועין ד"ה ומאירי שפירשו משום טוחן, כיון שהוקשה להם דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה. ורבינו תי' זאת דהבא בזה גם לגומה. 28. כ"כ רש"י בד"ה שבע, ודלא כר"ח שגם בחבית חייב משום מכה בפטיש. ועי' ב"ב ד"ה וכו' ומאשונים בפרק הכונה, 'א חייב גם משום בונה. 29. כ"כ רש"י בד"ה ודלא כר"ח שכתבו שיש בו רפואה ומ"ה מקשי לה, כיון דמוציא לא אפשר בלא מוצניע, הא דקתני סיפא אבל במצניע משמע

במצניע לחודיה בלא מוציא ואי לא אפקיה אמאי מחייב ³¹. ומשני לאו כדקא סלקא דעתך דמוציא היינו מצניע, אלא מוציא גרידא הוא דלא אחשביה בהוצאתו ומשכחת לה בתלמיד שחלה עצמו בדעת רבו. וסיפא דקתני מצניע [מצניע] ³² ומוציא הוא וברין הוא דליקשי ליה מעיקרא אטו מוציא לאו מצניע הוא. אלא דעדיפא מינה נקט ליה אטו מצניע לאו מוציא הוא כלומר היאך אפשר שיתחייב בלא הוצאה.

והשתא דאוקימנא בתלמיד שאמר לו רבו לא תימא כר"ש בן אלעזר [אולא] ³³ דאמר נתחייב זה במחשבתו של זה [לעיל עו. א], אלא אפילו לרבנן יד תלמיד כיד רבו דמיא, בדבר שהצניעו רבו פחות מכשיעורו. וכדבר החשוב לכל, הוא נחשב כמוציא בלא מצניע. ולפום הכין אצטריך לאוקומא כשהוציאן התלמיד. שאלו הוציאו רבו בעצמו הא אחשביה בהוצאתו, וה"ל מצניע, ושלש מחלוקות בדבר זה רבנן ור"ש בן יוחאי ור"ש בן אלעזר דמחייב בהצניעו זה והוציאו אחר אפילו אינו תלמידו וראיתי לרב רבי שלמה ז"ל בזה פי' אחר ³⁴.

[מא, א] אמר רב ששת אם יש עליה עד מותרת. כתב עליה הרי"ף ז"ל פירשו רבנן עד כמו סמרטוט וכו' צ"ב, כדתנן (נה"י, א) משמשת בעדים. ואין אנו רגילין לפרש כן, אלא אם יש עליה עד, סימן קינור, שכבר נתקנת בה, מותרת כל שהוא, בין גדולה בין קטנה, לפי שכבר היא מוכנת לך. והא דבעא מיניה אביי מרב יוסף ירדו עליהן גשמים ונטשטשו מהו, שנטשטש עדותן ואין סימן הקינור ניכר בהן יפה. ופשט ליה, אם רשומן ניכר מותר. וזה הפי' יותר מחזור ³⁵.

פרק אמר רבי עקיבא

[מב, ב] אמר רבה כמשא כ"ע לא פליגי דמטמא פי', המשא בלשון תורה, הוא ההיסט בלשון משנה. ופעמים שקורין לו בלשון חכמים משא, ופעמים שקורין לו היסט. ושני מיני משא הם לטומאה, אחד משא חמור הנוהג בכל הטומאות, והוא, כשהטהור נושא את הטמא, ואחר משא קל, כשהטמא נושא את הטהור, שאינו נוהג בכל הטומאות, אלא בזב בלבד, ובכל מאי דדמי ליה [לקמן פג. ב], כגון נדה ויולדת וזבה ונכרי ונכרית. ובאלו בלבד, ואכן מושמה נוהגת, שאם יש עשר מצעות זו ע"ג זו ואבן מושמה על גביהן והוב יושב עליה כולם טמאין. ומפורש כל זה בספרא בפרשת זבים ². והכא בפלוגתא דרבה ורבי אליעזר, במשא חמור עסקינן, והוא הנוהג בכל הטומאות. ודין טומאת משא הקל. תלוי בטומאת אבן מושמה. כל היכא דאיתיה להאי איתיה להאי ³.

והא דאמרין אליבא דרבי אלעזר ורבי עקיבא למאי הלכתא איתקש לשרץ, למשמשיה.

ניצוצי אור

31. את הקושיא הזכירו כל הראשונים, אולם רק רבינו פי' הקושיא מכא הגמ' בהמוציא, ומשי"ה הקשה להלן וברין הוא דליקשי מעיקרא, משא"כ לראשונים שהקשו בסתמא, לא הקשו את הקושיא השניה. 32. נוסף עפ"י כתב יד אחיקון. 33. נוסף עפ"י כתב יד אחיקון. 34. כ"כ תור"ה אטו, והרמב"ן והריטב"א ודלא כרש"י ד"ה רב, 35. כ"כ רש"י ד"ה ואם, והרא"ש והרמב"ם פכ"ו ה"ד. ועי' במ"ב סי' ש"ק ו. 1. כלשון השי"ס חולין קכד, ב אטו נושא לאו מטיט הוא. 2. מצורע, פרשתא ב פ"ג א, וכן כתבו שאר הראשונים בסוגיין, ודלא כרש"י שפי' אבן מונחת ע"ג יחודות. 3. כלשון הגמ' נידה טו, ב, מאי במשא, כאבן מסמא. ועי' בתוס' בסוגיין ב"ה אבן מסמא, שחילק באותו אופן יושב הוב. ואין משמע כן בדעת רבינו.

מבוא

א. ראשונים כמלאכים - בעל המאור. הראב"ד. הרמב"ן.

ב. ספר המאור משיגיו ומגיניו.

ג. שאר חיבורי הרז"ה - כתבי הרז"ה מלבד ספר המאור וחיבורי תלמידיו הנסמכים עליו.

ד. מהדורה זו - תיאורה וחיבורה.

א. ראשונים כמלאכים

בעל המאור. הראב"ד. הרמב"ן

לעיסוק בההדרת תורתם של ראשונים יש לגשת בחרדת קודש. חלילה ניתן להגיהם בטעות ולקלקל את כוונת המחבר. קל וחומר בחיבורים אלו שלפנינו בהם הסיכון אינו רק לשים בפי הכותב מה שלא אמר אלא לזלזל בכבודו ח"ו. החיבורים האלו חיבורי השגות הם: המאור הוא מעין השגה על הרי"ף; הראב"ד - השגה על המאור; הראב"ד - השגה על הרי"ף; רבנו אשר מלוניל - השגה על הראב"ד; והרמב"ן - השגה על המאור. הצופה מן הצד שאינו יורד לעומקם של דברים, רואה כאן התנצחות בעלמא מעין "חד גדיא". למותר לציין שאין לתלות בוקי סריקי בגדולי עולם אלו. אולם, אם הקורא את דברינו להלן עשוי להבינם שלא כראוי הרי אנו מבקשים מחילה עתה, ומתריעים בפני הקורא שינהג בכובד ראש בבואו לדון בדברים הללו.

אינו דומה ענינם של הראשונים לזה של האחרונים, גם בענין בירור תולדותיהם של צדיקים. אודות ראשונים כמעט שלא ניתן למצוא ידיעות כל שהן מלבד זעיר כאן זעיר שם, עכ"פ כיון שתולדות צדיקים אלו נחקרו זה מכבר נוכל אנו להשתמש באותם מחקרים שנעשו בעמל רב לקוטי בתר לקוטי¹. וכך נוכל לפזר את הערפל האופף את קורותם.

רבנו זרחיה הלוי

"גדולי הראשונים" קורא רבנו מנחם המאירי לבעל המאור, וידוע שכינויו של המאירי בדווקא הם. ואכן, גם שאר הראשונים מכבדים דרכו ושיטתו, ומביאים דבריו בכל ענין.

1. למשל: הרב יהודה לובצקי, מבוא לספר ההשלמה; הרב ב"ז בנדיקט, מרכז התורה. בפרובנס; הרב ש"ז הבלין (מהדיר) סדר הקבלה למאירי; קונט' מבוא השערים; הח"מ, זאת חוקת התורה, לבנו של רבנו אשר, בתוך: זכור לאברהם. תשנ"א. על בעל המאור כתבו: י' תא שמע, רבי זרחיה הלוי בעל המאור, ירושלים תשנ"ג. הח"מ, חסירות ויתרות בספר המאור, צפונות גליון יח; מייזליש, שירת המאור. על הראב"ד: ש' אטלס, מבוא לחי' הראב"ד עמ"ס ב"ק; וי' טברסקי, הראב"ד מפושקיר (אנגלית). על הרמב"ן: הרב יצחק אונא, רבי משה בן נחמן, י-ס תשל"ז; הרב ח"ד שעוועל, רבנו משה בן נחמן, ירושלים תש"ן; הרה"ג ר' משה הרשלה, חידושי הרמב"ן - המבואות לכל כרך; הח"מ, החזור מעורכי המלחמה - פרק שנשמט מספר המלחמות לרמב"ן, מוריה שנה יט גליון ה-ו.